FARA ARMÂNEASCĂ

IRADEAUA IMPERIALĂ

1905-1985 80 de ani dela

MAGNA CARTA LIBERTATUM A AROMÂNILOR

Vasile TEGA

Se împlinesc 80 de ani dela obținerea Iradelei Imperiale din 9/22 Mai 1905, prin care Aromânii din cadrul Imperiului Otoman sunt recunoscuți ca națiune distinctă, consfințindu-se deci în mod solemn autonomia lor culturală și religioasă.

Până la acea dată, Aromânii -ca de altfel toți creștinii din Peninsula Balcanică- erau înglobați de Turci în noțiunea de "Rum Milleti" și se găseau sub oblăduirea Patriarhului Ecumenic din Constantinopol, care -în virtutea privilegiilor acordate de Sultanul Mohamed al II-lea Cuceritorul -a ajuns un fel de stat în stat în Turcia.

Speculând sentimentele profund religioase și atașamentul față de Biserica Ortodoxă a populației aromâne, Patriarhia și clerul grec, au încercat prin tot felul de șiretlicuri și profeții mincinoase, a roade rădăcina sănătoasă, otrăvind sufletele Aromânilor. Călugărul Cosma Etolianul (proclamat în Aprilie 1961 de Patriarhia Constantinopolului ca "Sfânt Universal al Ortodoxiei) spunea: "trebue să vă rugați lui Dumnezeu numai în limba greacă, cea română fiind folosită de Dumnezeu numai când vorbește cu dracul".

Cu nouăsprezece secole în urmă, Apostolul Pavel predica în Macedonia că omul a fost creat după chipul și asemănarea Domnului. In aceeași Macedonie, șefii spirituali ai Greciei *pretind* în schimb că omul a fost creat după imaginea lor și prin urmare trebue să posede limba și conștiința greacă.

Istoricul englez H. N. Brailsford, în celebra sa lucrare "Macedonia: Its races and their future", vorbind despre rolul jucat de Patriarhie în acțiunea de deznaționalizare a Aromânilor, scrie: "Patriarhul s'a arătat, ca de abicei mai mult grec decât creștin", în timp ce Ion Brătianu, într'o declarație făcută săptămânalului berlinez "Politische Korrespondenz" și reprodusă în ziarul "Independance Roumaine" din 16 Noembrie 1904, spunea: "Patriarhul însuși face dovadă că așa zisa dogmă bisericească și legea canonică sunt numai pretexte. Preocuparea sa principală este să servească cauza grecească."

Odată cu înființarea primelor școli române în Macedonia în 1864, prigoana împotriva Aromânilor devine și mai aprigă, prin intrarea în acțiune a bandelor de antarți greci, instruiți, înarmați și finanțați de guvernul din Atena.

In ciuda tuturor acestor greutăți, nimic nu a mai putut frâna acțiunea de redeșteptare națională, astfel încât, așa cum spune Brailsford, citat mai înainte, "comună după comună a acceptat o școală românească, astfel că, la finele secolului, peste o sută de școli văzură lumina zilei în cele mai importante centre aromânești, precum și numeroase biserici."

Intre timp, tensiunea între Aromâni și Greci creștea pe zi ce trece și așa cum spune Brailsford, "în luna Mai 1905, chestiunea aromânească a intrat într'o fază critică. Valiul din Ianina, care era sub influență grecească, a violat pe de o parte imunitatea consulatului român, iar pe de altă parte a brutalizat, arestat și întemnițat un grup de Aromâni, împreună cu învățătorii din comuna lor și un inspector școlar. A urmat un violent conflict diplomatic, care s'a soldat cu victoria deplină a României."

Iată câteva amănunte privind acest conflict, care a avut drept urmare "smulgerea" Iradelei, document ce -pe drept cuvânt- poate fi considerat ca MAGNA CARTA LIBERTATUM A AROMANILOR.

In luna Aprilie 1905, Nicolae Tacit, inspector general al școlilor române din Macedonia, se află în interes de serviciu la Băiasa, unde de mai mulți ani majoritatea populației cerea insistent deschiderea unei biserici românești. Eforturile lor însă erau zădărnicite de împotrivirea clerului grec local, precum și a Mitropolitului din Ianina.

Exasperați în fața acestei opoziții înverșunate, fruntașii aromâni locali, împreună cu cei trei institutori și N. Tacit, au hotărît să treacă la acțiune. Cum se găseau în preajma Paștilor, au crezut că-i nimerit ca prima slujbă în românește să coincidă -în mod simbolic- cu slujba Invierii. Pentru prima oară, în frumoasa biserică Sf. Atanasie, s'a auzit "Hristos a Inviat" în loc de "Hristos anesti". Ce a urmat în sfântul locaș este ușor de imaginat. O încăierare generală între Aromâni și Grecomani, care s'a soldat cu arestarea celor cinci șefi ai Partidului Aromân, a celor trei învățători și a lui N. Tacit, toți acuzați de a fi pus la cale "o răzmeriță împotriva Imperiului Otoman".

Guvernul din București nu putea rămâne indiferent în fața acestei situații. Trebue subliniat că cele două mari partide politice din țară -liberal și conservator- adoptaseră o poziție identică în ceea ce privește sprijinul și mijloacele ce urmau a fi folosite în vederea obținerii autonomiei culturale și bisericești a Aromânilor.

Astfel, Tache Ionescu publică în ziarul Conservatorul din 21 Martie 1903 un articol intitulat "Chestiunea Balcanilor" unde printre altele spune:

"Fără îndoială, nici un om politic român nu aspiră să anexeze Macedonia, nici să întemeieze acolo un stat românesc. Se ține totuși ca naționalitatea Românilor din Macedonia să fie prezervată, ca noul regim, oricare ar fi el, să dea Românilor din Macedonia cel puțin ceea ce au astăzi, chezășia că vor putea să-și cultive limba maternă în toată libertatea".

După ce A. Pădeanu, consulul nostru general la Ianina, informează guvernul dela București și pe Alexandru Em. Lahovary, ministrul României pe lângă Poartă, despre evenimentele din Băiasa, mașina diplomatică se pune în funcțiune.

Generalul I. Lahovary, Ministrul de externe, are numeroase întrevederi cu ambasadorii dela București ai țărilor prietene, Marchese Incisa, ambasadorul Italiei este primit în audiență de Regele Carol, în timp ce ambasadorul aceleeași țări la Constantinopol, înaintează o "Notă" guvernului turc prin care "sprijină doleanțele Românilor". Această acțiune diplomatică culminează prin audiența pe care o are ambasadorul german Baronul Marschall la Sultanul Abdul Hamid la 6/19 Mai. Intre timp, Alexandru Lahovary primește instrucțiuni din București de a adresa guvernului turc un ultimatum, care expira la 10/23 Mai 1905 și prin care -printre altele- se cerea ca "Aromânii să fie recunoscuți ca naționalitate distinctă, având drepturi egale cu celelalte naționalități nemusulmane".

Rezultatele acestor presiuni nu au întârziat să se arate. Astfel, la 7/20 Mai, agențiile de presă anunțau din Constantinopol că Poarta "a dat satisfacție Legației Române, asupra următoarelor puncte:

1. Explicație între Valiul din Ianina și consulul României în cursul căreia primul declara că nici el și nici Guvernul Imperial nu sunt animați de sentimente ostile față de Aromâni.
2. Recunoașterea dreptului Aromânilor de a avea muhtari (primari) proprii în localitățile unde majoritatea populației este aromână.
3. Recunoașterea inspectorilor de școli românești de către Poartă, cu condiția ca ei să fie supuși otomani.
4. Recunoașterea dreptului Aromânilor de a avea biserici și școli în limba română.

Pe de altă parte, cu o zi înainte de expirarea ultimatumului, deci la 9/22 Mai 1905, Sultanul Abdul Hamid semnează IRADEAUA (Decret) care dă forța de lege celor de mai sus având următorul conținut:

"MAJESTATEA SA IMPERIALA SULTANUL CARE, IN SENTIMENTELE SALE DE INALTA JUSTITIE SI IN GRIJA SA PARINTEASCA PENTRU POPOARELE SALE, EXTINDE BINEFACERILE SALE LA TOTI SUPUSII SAI FIDELI FARA DISTINCTIE DE RASA SAU RELIGIE, LUAND IN CONSIDERARE PLANGERILE SUPUSE IN ULTIMUL TIMP LA PICIOARELE TRONULUI IMPERIAL DE CATRE SUPUSII SAI AROMANI, A BINEVOIT SA ORDONE CA IN VIRTUTEA DREPTURILOR CIVILE DE CARE EI SE BUCURA CU ACELASI TITLU CA SI CEILALTI SUPUSI NEMUSULMANI, COMUNITATILE LOR SA ALEAGA PRIMARI IN CONFORMITATE CU LEGILE IN VIGOARE: CA DUPA FELUL CUM SE PROCEDEAZA PENTRU CELELALTE COMUNITATI MEMBRII AROMANI SA FIE DE ASEMENEA ADMISI CONFORM REGULEI, IN CONSILIILE DE ADMINISTRATIE SI CA INLESNIRI SA FIE ACORDATE DE CATRE AUTORITATILE IMPERIALE PROFESORILOR NUMITI DE COMUNITATILE IN CAUZA PENTRU INSPECTAREA SCOLILOR LOR SI PENTRU INDEPLINIREA FORMALITATILOR CERUTE DE LEGILE IMPERIALE IN VEDEREA DESCHIDERII DE NOI ASEZAMINTE SCOLARE".

Presa vremii relatează cu lux de amănunte "entuziasmul indescriptibil provocat de Iradea în toate provinciile locuite de Români". Societățile culturale din Regat și Transilvania, au întâmpinat evenimentul prin serbări populare la care au participat un număr impresionant de persoane. Guvernul Român, pentru a sublinia acest susces diplomatic deosebit, a hotărît baterea unei serii de medalii comemorative cu efigia tuturor membrilor cabinetului, precum și a ambasadorilor țării în diverse capitale europene, care au jucat un rol deosebit în această acțiune. Printre aceștia figura bineînțeles și destoinicul sol al țării noastre la Constantinopol, Alexandru Em. Lahovary.

Vorbind de dificultățile întâmpinate în îndeplinirea misiunii sale, acesta spunea: "Am avut de luptat cu Patriarhia, cu bancherii greci, influenți pe lângă Poartă, cu anumite intrigi rusești, suscitate de Slavii din Balcani; datorită totuși energiei politice a guvernului nostru, am izbutit să ni se recunoască în mod formal dreptul de a avea școli, biserici, ba chiar funcționari administrativi în comunele cu majoritate macedo-română."

Despre acest eveniment, hebdomadarul londonez "The Spectator" publica un editorial pe prima pagină la 27 Mai 1905 din care cităm:

"O afacere care, săptămâna trecută, a amenințat să provoace o explozie în Orientul Apropiat a fost din fericire, transată"...."Regele Carol al României, în calitatea sa de protector natural al tuturor Aromânilor, a protestat pe lângă Sultan, dar considerând că demersurile sale au fost tratate cu indiferență, i-a adresat un ultimatum. Valiul din Ianina trebue destituit înainte de 23 Mai, iar Aromânilor trebue să li se acorde toate privilegiile de care se bucură celelalte comunități creștine din Turcia, în caz contrar România va rupe toate relațiile cu Constantinopolul, gest care ar fi condus la o alianță cu Bulgaria și deci la război. Sultanul -neputând face apel la Rusia- a consultat Germania, care sfătuindu-l să menţină pacea în Balcani, s'a văzut silit la 22 Mai să cedeze. O iradea a fost semnată, acordând Aromânilor privilegiile cerute și e dela sine înțeles că Valiul de Ianina va fi transferat, transfer însoțit bineînțeles de o promovare... Incidentul este închis, dar atitudinea fermă a României, al cărei Monarh înțelege într'adevăr afacerile Orientului Apropiat, indică o nouă tendință a acestuia de a se îndepărta de Rusia".

Care a fost reacția Patriarhiei și a Atenei în aceste circumstanțe?

"Patriarhul grec a protestat - scrie H.N. Braisford- așa cum a făcut întotdeauna ori de câte ori o națiune balcanică și-a câștigat dreptul de a se ruga în propria limbă...Violența criminală a bandelor grecești a făcut restul."

"Episcopii greci din Monastir, Katerina, Grebena, Drama și Kozani - spune N. Iorga- care se temeau să nu-și piardă credincioșii, organizară bande de tâlhari, care pedepsiră crud pe Români pentrucă voiseră să-și păstreze naționalitatea prin mijlocul bisericii și școlii".

Afirmațiile lui Iorga sunt confirmate și de publicația bulgară contemporană (Balkania, 1910), care printre altele afirmă: "Este imposibil a enumera sutele de atrocități comise sub îndrumarea episcopilor greci. In bisericile române, toate cărțile bisericești erau arse în prezența episcopilor greci. Dar aceasta nu era decât una din nenorocirile cele mai mici. In 1905, comuna Avdela, unde s'a născut eroul național Apostol Mărgărit, a fost incediată. O sută treizeci și trei de case,opt prăvălii, o biserică și școala, toate au fost distruse. Totul a fost transformat în cenușe. După cum în regiunea Kastoria, Mitropolitul Ghermanos Karavanghelis a condus activitatea sa diabolică împotriva Bulgarilor, același lucru l-a făcut Mitropolitul din Grebena Agathanghelos împotriva Aromânilor."

Din datele oficiale conținute în Cartea Verde a Guvernului Român, rezultă că în 1905, au fost asasinați 23 de fruntași Aromâni, 7 alții au fost grav răniți, 13 școli românești incendiate.

Au trecut de atunci 80 de ani. Care este situația actuală a Aromânilor din Macedonia? Ce s'a ales din drepturile obținute cu atâtea sacrificii acum 80 de ani? Voi lăsa să răspundă la aceste întrebări un străin. Este vorba de un francez, Michel de Ventalière, care a publicat în Bulletin d'Europe, din Aprilie 1969, un articol intitulat "Du Marché Commun a l'Europe", unde afirmă că "o minoritate românească din Grecia este supusă încă unui regim de lichidare spirituală, tot atât de sistematic ca în secolele trecute și că Românii din Grecia nu au dreptul să asculte slujba în propria lor limbă în bisericile lor."

In numărul trecut al Cuvântului Românesc, am publicat o fotocopie a cotidianului grecesc Stohos, prin care îi îndemna pe Greci, să interzică limba aromână, ori unde ar auzi-o în Grecia. Suntem în posesia altor elemente recente de genocid cultural la care este supusă populația aromână din Grecia. Asociația "ARMANAMEA" întocmește toate datele privitoare la un protest internațional în legătură cu soarta Aromânilor din Balcani.

La 80 de ani dela prima recunoaștere Imperială a națiunii aromâne ca etnie distinctă în Peninsula Balcanică, Armânamea trăiește, Armânamea va trăi. ARMANLU NU CHIARI! □

MATERIALELE PENTRU "FARA ARMÂNEACĂ" SE PRIMESC PE ADRESA REDACTORULUI NOSTRU:
ZAHU PANĂ
133 BENNETT AVE, YONKERS. N.Y. U.SA. 10701